

KIRGIZİSTAN'DA DİNİ KURUMSALLAŞMA VE TOPLUM*

Religious Institutionalization and Society in Kyrgyzstan

*Doç. Dr. Timur KOZUKULOV**

Özet

SSCB'den miras olarak varlığını sürdüren Kırgızistan Müftülüğü, ilk kez 1943 senesinde SSCB döneminde, Özbekistan'da bulunan Taşkent'te Orta Asya ve Kazakistan Din İdaresi Başkanlığı adı altında, merkezi bugünkü bağlı bir birim/Kadılık olarak kurulmuştu. SSCB'nin dağılması ile Taşkent'teki Baş Müftülüğe bağlı ülkeler, ayrılarak kendi müftülük teşkilatlarını kurdular. Kırgızistan Müftülüğü de bunlardan birisidir. Her ne kadar şu an ki Kırgızistan müftülük sisteminin esas yapısı SSCB'den miras alınmış olsa da Müftülük teşkilatı bağımsızlık sonrası ortaya çıkan yeni şartlara kendini adapte etme ve geliştirme arayışında bulunmaya devam etmektedir. Özellikle bağımsızlık sonrası artan dinî canlanma ile birlikte farklı inanç gruplarının varlığını görünür kılmaya eski tarz müftülük siyasetini tartışma konusu yapmış ve yapmaya da devam etmektedir. Biz de bu makalede, hükümet dışı bir kurum olan Kırgızistan Müftülüğünün, bağımsızlığın ilanından bu yana özgürlük imkânına kavuşan farklı dinî gruplara karşı takip ettiği siyasetin, hem devlet nezdinde hem de toplum tarafından nasıl algılandığı, benimsendiği ve ne gibi tepkilerle karşılaştığı sorunları üzerinde duracağız.

Anahtar kelimeler: Kırgızistan, Müftülük, Hazreti Müfti, Kadılık (Kazılık) İlçe Baş İmam Hatip, Hücre.

Abstract

Kyrgyz Office of mufti, existing as a heritage of (Union of Soviet Socialist Republics) USSR, was first established as a Sharia Law Office with the name of Religious Affairs Office of Kazakhstan and Central Asia which was in Tashkent in Uzbekistan in 1943 during USSR period. After the collapse of USSR, all countries, affiliated to Main Office of Mufti in Tashkent, established their own offices. Kyrgyz Office is also one of them. However the

* Bu makale 11-13 Mayıs 2014 tarihlerinde Eskişehir'de STK Zirvesi Uluslararası Sempozyumda sunulan bildirinin genişletilmiş ve makale haline getirilmiş şeklidir.

* Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

structure of today's Kyrgyz Office is based on former USSR system, the Office itself is going on adapting itself to contemporary conditions and self-development. Especially with the revival of religious affairs after independence, which allowed various religious belief groups become more visible, old style of the policy of Office has become an issue of debate. We, in this study, will deal with the policy of the Office towards various religious groups who became free after the independence, the reflection and adoption of this policy in terms of state and society.

Key words: Kyrgyzstan, the Office (the Office of Mufti), Mufti, Muslim Judge, Head Imam of the Province, Cell.

Giriş

Din, toplumun sosyal yapısını ve anlayışını yönlendiren olgudur. Kırgızistan egemenliğini ilan ettikten sonra, siyasi-toplumsal yapı sistemini benimseme ya da kurmada tecrübesizliği ile baş başa kaldı. Sosyal yapının bir parçası olan din olgusu da var idi. Bağımsızlığı ilan eder etmez, Kırgızistan Demokrasiyi benimsedi ve aynı zamanda pazar ekonomisine geçiş yaptı. Kırgızistan'dan başka Orta Asyanın diğer ülkeleri kendilerini demokratik ülke olarak ilan etse de eski komünizm yönetim sistemi devam etti. İlk Cumhurbaşkanı Askar Akaev, Kırgızistan'da açık ve sivil toplum kurulacağına dair açıklamalarda bulundu. Böyle bir karmaşık dönemde din diye görülen birçok şey ortaya çıktı. Falcılık, bakışılık, yani gelenek ve görenekler bile din ile ilişkilendirilmeye başladı. Aynı zamanda Batı'dan misyonerlik faaliyetleri sonucu Protestan akımları akmaya başladı. Kırgızistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Askar Akaev'in ilk işlerinden biri "Dinî İnanç Özgürlüğü ve Dinî Kurumlar"¹ kanununu çıkarması oldu. Bu kanunu çıkartmasının nedeni de Batı'nın baskısı veya etkisi ile olmuştur. Çünkü devlet maddi yönden ekonomik desteğe ve yardıma muhtaçtı. İlk kabul edilen "Dinî İnanç Özgürlüğü ve Dinî Kurumlar" kanununun bir maddesinde, din devletten ayrılmıştır ve devlet hiç bir dinî resmî din olarak ilan edemez; yani Laiklik sistemi. Bu özellik daha sonra 1993 senesinde kabul edilen ilk Anayasa'ya, dinî kurumların sivil olduğuna ve Devletin dinî kurum açamayacağına dair

¹ Kırgız Cumhuriyeti'nin Dinî İnanç Özgürlüğü ve Dinî Kurumlar Kanunu, 16 Aralık 1991. No 656-XII

madde konulmuştur². Kırgızistan'da evrensel ve millî dinlerin kurumları yukarıdaki bahsettiğimiz kanun çerçevesinde kurulmuştur. Müslümanların Kurumu ve ibadet mabetlerdir, Budda'nın manastırı ve Yahudiliğin Sinagog'u vardır; fakat Hıristiyanlığın üç mezhebi; Ortodoks, Katolik ve Protestan kiliseleri ve kurumları bulunmaktadır. Kırgızistan'da bulunan her dinin hükümet dışı olarak okul, eğitim merkezleri, vakıf ve ibadethane şeklinde kurumları bulunmaktadır. Müslümanların, Kırgızistan Müslümanları Dinî İdaresi aynı zamanda Müftiyat olarak isimlendirilmiş kurumu bağımsızlığın ilk yıllarında açılmıştır ve hâlen faaliyet göstermektedir. Bu müftülük Kırgızistan'da müslümanlar için açılan her bir ibadethane ve okullar yani üniversite, enstitü ve medreselerin otomatikman sahibi oluyor. Bu nedenle müftülük kendisini bir idare olarak görmektedir. Fakat, açılmış vakıflar müftülük'ten bağımsızdır; lakin bu kurumlarda işbirliği yapmak zorunlu olmasa da mecburmuş gibi bir zihniyet hâkimdir. İşte bu makalemizde; Kırgızistan Müslümanlarının Dinî İdaresi, Müftülük kurumu, bunların özellikleri, yapısı, sosyal yönü ve karşılaştığı sorunları detaylı olarak ele alacağız.

Müftülüğün Kuruluş Tarihi

1943 senesi Sovyet Hükümeti, Taşkent'in merkez olması şartı ile Orta Asya ve Kazakistan'da Müslümanların Dinî İdaresi'nin açılmasına izin verdi. Böylece SSCB İslam tarihinde yeni bir sayfa açılmış ve bu sistemi günümüze kadar devam etmektedir. 1942 senesinde soğuk savaşın tam yoğun olduğu zaman Stalin Müslümanların ibadethanelerini ve merkezlerini SSCB topraklarında açmaya izin vermesi Rusya'da Müslümanların Dinî İdaresinin açılması Orta Asya'yı harekete geçirdi. Bu durum dine karşı şiddeti zayıflattı. Orta Asya ve Kazakistan Müslümanlarının Dinî İdaresini kurması İşan Babahan'a aittir. İşan Babahan ve Ziyauddinhan karı (hafız) o zamanki, SSCB'nin Özbekistan'daki Birinci Sekreteri Yuldaş Ahunbabaev'e başvurmuşlar. O, bu fikri doğru bulup Moskova'ya bildirmiş ve Stalin de sakıncası olmadığını ve açılması gerektiğine dair fikir bildirmiştir. Fakat Taşkent Hükümeti soğuk savaştan dolayı boş bina olmadığını bildirmiştir. İşan Babahan, 1928 yılında hükümet tarafından el koyulup alınmış olan kendi evini geri vermesini istemiştir; bu makul görülmüş ve verilmiştir. Hâlâ müftülük o mekândadır. Taşkent'te, İşan Babahan'ın teklifiyle, Kurultay düzenlemek için komisyon oluşmuştur. Bu komisyona Özbekistan,

²Bkz: Kırgız Cumhuriyeti'nin Dinî İnanç Hürriyeti ve Dinî Kurumlar Kanunu, 16 Aralık 1991. No 656-XII

Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Kazakistan'ın tanınmış din uleması üye olmuştur. İlk kurultaya Orta Asya devletlerinin hepsinden 160 kişiden oluşan vekil katılmıştır. Müslüman âlimlerin ilk kurultayı 15-20 Ekim 1943 yılında yapılmıştır. Bu kurultay, İşan Babahan'ın evinde düzenlenmiştir. Kurultay Orta Asya ve Kazakistan Müslümanlarının Dinî İdaresi – OAMDİ kurmaya karar almıştır. OAMDİ'nin başkanı olan 85 yaşındaki şeyh İşan Babahan ibn Abdülmecidhan ve aynı zamanda beş devletin Müftisidir. Başkan Yardımcısı Şeyh Murat Hodja Salehi, sorumlu kâtip ise 35 yaşındaki Ziyauddin Kari seçilmiştir. OAMDİ'nin her bir devlette bölge vekilliğini açmak ve başkanları Kadı olmak şartıyla Kadıları şöyledir, Ziyauddinhan ibn İşan Babahan – Özbekistan; Abdul Gaffar Şamsutdin – Kazakistan; Saleh Babakalen – Tacikistan; Olimhon Tura Şakir – Kırgızistan; Anna İşan – Türkmenistan. OAMDİ üyeleri her bir devlette yeni açılan kurumun tohumlarını atmıştır. OAMDİ yönetim kuralı olarak Kur'an ve Hadisi esas almıştır. OAMDİ, tüzüğünde Orta Asya ve Kazakistan'ın müslümanların yüksek din yönetimi üstlenmesi ve hakları belirtilmiştir. Aynı zamanda bölge vekillikleri ve merkezlerinin statüsü belirlenmiş ve amaç olarak tüzükte şunlar belirtilmiştir:

180

– Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan'daki din işlerini ve merasimlerini resmî dinî kurumlar birliği aracılığıyla yönetmek;

– İnananlar arasında İslamın temellerini öğretmek;

– Dinî gelenek ve görenekler ile ilgili zor ve çatışmalı soruları çözmek ve İmam hatipler aracılığıyla insanları bu konularda aydınlatmak;

– İnananlara doğruluğu, çalışmayı ve kanunlara riayet etmeyi öğretmektir;

– Zararlı gelenek ve göreneklere karşı mücadele etmek;

– Yukarıda bahs edilen konularla ilgili fetvaları yayınlamak;

– Dinî kitapları yayınlamak;

– Yabancı ülkelerdeki müslüman dinî kurumlar ile bağlantı kurmak, yabancı müslüman kardeşleri ile beş devletin müslümanlarını dinî ve laiklik yaşam tarzı ile tanıştırmaktır.

Bu kurultayı düzenlemek için maddi giderleri İşan Babahan ve

komisyon üyelerinin kendi cebinden karşılanmıştır.³

1945 yılında, İşan Babahan zorluklara rağmen diyalog yaparak sonunda Buhara'daki Miri Arab Medresesi'nin tekrar faaliyete geçmesini sağlamıştır ve bu medrese SSCB'nin din eğitimi yapan tek kurumu olmuştur.⁴

80'li yıllarda Sovyetler Birliği'nde Perestroykanın (yeniden yapılanma) başlaması ile birlikte Orta Asya devletlerinde dinî hayat canlanmaya ve yeniden yapılanmaya başlamış, dine bakış ciddi değişikliklere uğramıştır. Bağımsızlık öncesi Kırgızistan dinî işleri, diğer Orta Asya Devletleri ile birlikte merkezi Taşkent'te bulunan Orta Asya Müslümanlarının Dinî İdaresi (OAMDİ) kurumuna bağlı idi. Bağımsızlık sonrası 17 Eylül 1993 tarihinde Kırgızistan Müslümanlarının Dinî İdaresi yani Müftülük, Taşkentten bağımsız olarak kurulmuştur. İlk Müftü, Lübnan İslam Enstitüsü Şariya bölümünde mastır yapan Kimsanbay Abdırâhmanov olmuştur.⁵

Kimsanbay Abdırâhmanov, Kırgızistan bağımsızlığını almadan önce, Taşkent'te OAMDİ merkezinde Fetva Bölümünün başkanı idi. Daha önce Mir Arab Medresesinde müdür yardımcılığı gibi önemli görevleri yapmış. 1991 yılında Kırgızistan ve diğer devletler bağımsızlığını ilan edince, OAMDİ'nin devam etmesi mümkün değildi. Bazı söylentilere göre Kırgızistan'da Müftülük kurmak için Kimsanbay Abdırâhmanov' o Taşkent Müftülüğü tarafından biraz para verildiği söylenmektedir. Müftülük kurulmadan önce SSCB dağılmasına rağmen daha resmî olarak OAMDİ'nin kadılığı faaliyetini sürdürmekteydi. Kırgızistan'ın Müftülüğü açılınca OAMDİ'nin Kadılığı kendi kendiliğine yok oldu. Fakat Kırgızistan'ın Müftülüğü ise, OAMDİ'nin aynı sistemini kurdu. Kırgızistan Müftülüğü, resmîyette "Kırgızistan Müslümanlarının Dinî İdaresi" (KMDİ) olarak geçmektedir.

Kırgızistan Müslümanlar Kurultayı, Ulema Konseyi (Ulamalar Keneşi) ve Müftü Seçimi

Kırgızistan'da Müftü ve Ulema Konseyi üyesi seçimi kurultay aracılığıyla gerçekleşir. Kurultaya Kırgızistan'ın her yerinden yani bütün bölgelerden vekil seçilir. Bu kurultayın katılımcıları 200 kişiyi bulmaktadır.

³Geniş bilgi için *Bk.* Obrazovaniye DUM Sredney Azii (САДУМ), İslam Uz. <http://islam.uz/home/news/islam-dunya/348-turfa.html>

⁴Eşon ibn Abdulmacidhan. http://ru.wikipedia.org/wiki/Эшон_Бабахан_ибн_Абдулмажидхан

⁵Kozukulov Timur, Günümüz Kırgızlarda Din Anlayışı ve Fenomenleri, //Uluslar Arası Türk Dünyası Din Anlayışları Sempozyum, 4-6 Kasım 2010. s. 130

Kontenjanın neden 200 kişilik olduğu, neye ve hangi kriterlere göre alınmış olduğu belli değildir. Kırgızistan Oş, Bişkek şehri dâhil olmak üzere 9 bölgeye ayrılmaktadır. Her bölgeye 20 kişilik kontenjan verilmektedir. Geri kalanı 20 kişilik kontenjan ise İslam Üniversitesine, vakıf ve kurumlara verilmektedir.

Müftülükte üst kurul “Ulemalar Keneşi”dir (Âlimler kurulu). Bu kurulun 25-35 arası üyesi bulunmaktadır. Tüm kadılar ve Müftü de bu kurulun üyesidir. Kurulun başkanlığını Müftü yapmaktadır. Önemli meseleler ve fetvalar bu kurul tarafından çıkarılır. Mesela bayram günlerinin belirlenmesi örneğinde görüldüğü gibi. Ulemalar kurulu, 7 yılda bir Kurultay tarafından tayin edilir. Ulemalar kurulu baş Müftüyü tayin eder ve bu tayin edilen Müftü aynı zamanda bu kurulun başkanı olur. Müftü de kadıları tayin eder. Ulema kuruluna üye olacak şahıslar önceden belirleniyordu. Bu atamalar; hükümet, cumhurbaşkanı veya daha yukarıdakiler ile istişare edilerek yapılır. Ama bu hiç belli olmaz. Sanki devletin eli yok gibi gözükür. Fakat her şey dolaylı olsa bile devletin işareti ile yapılır. Aynı zamanda Müftü seçimi de bu prosedüre göre gerçekleşir. Bu özellik, 4 Mart 2014 tarihine kadar devam etti. En son Kurultayda yeni bir düzen çekildi. Artık “Ulemalar Keneşi”i, “Aalımdar Keneşi”ne dönüştürüldü.

Kırgızistan’da yukarıda bahsettiğimiz gibi ilk Müftü Kimsanbay Abdırâhmanov, 1993-1996 yılları arasında görev yapmıştır. 1996 yılında Cumhurbaşkanı Askar Akaev’in fermanı ile din işleri ile ilgili komisyon hükümet nezdinde oluşturulmuştur. Din işleri ile ilgili komisyonun ilk başkan Emil Kaptagaev olmuştur. Laik bir devlet sistemi olduğu için Müftü, komisyon başkanı Emil Kaptagaev’a bağlı kalmak istememiştir. İşte bu nedenlerden dolayı normal okuma ve yazmayı bilmeyen fakat dinî bilgilere sahip olan Abdusattar Macitov Hacı’yı Emil Kaptagaev ve Devlet Katibi İşenbay Abdırâzakov getirdiklerine dair fikirler söylenmektedir. Tabii Abdusattar müftü 80 yaşında olup çok uyuması ile meşhur olmuş ve 1996-1999 yılları arasında müftülük görevini yapmıştır. 1999 yılında Abdusattar Müftü kendisi bizzat Kimsanbay Abdırâhmanov’u kendi yerine tayin eder ve görevinden istifa eder.

Kimsanbay Abdırâhmanov 2003 yılına kadar görevini yürütür. 2003 yılında din işleri ile ilgili komisyon başkanı 2002’de tayin edilen Omurzak Mamayusupov ve bazı Devlet adamlarının karışması ile Müftülükte yine karışıklık başlamıştır. Uzun bir tartışma ve mücadele sonunda Omurzak Mamayusupov kendi hemşerisi, soyundan birisi olan 30 yaşındaki genç

Muratalı Cumanov'u Müftü görevine getirmiştir.⁶ Din adamları onun dinî bilgisinin zayıf birisi olduğunu söylüyorlardı. Fakat nutku çok gelişmiş birisiydi. Muratalı Cumanov, eski Cumhurbaşkanı Askar Akaev ve Kurmanbek Bakiev'in döneminde 7 yıl müftülük görevini sürdürdü. Bir de önemli olan Cumhurbaşkanı'nın kimi Müftü olarak görmek istediğidir. Kurmanbek Bakiev'in devrilmesi ile Muratalı Cumanov görevinden istifa etmiştir. İstifa'ya Muratalı Cumanov'a bazı kişilerin yaptıkları olaylar neden olmuştur. O kendi yerine, bir zamanlar müftülük binasına girmesini yasakladığı El Ezher üniversitesi mezunu Abduşukur Narmatov'u⁷ tayin etmiştir. O da dört gün görev yapar ve görevi Suyun Kuluev'e devreder. Bu da bir hafta yaptıktan sonra Taalay Ruslanova devreder. Bu da yaklaşık iki ay görev yaptıktan sonra Ulemalar Kurulu Çubak Calilov'u tayin eder. Katılımcıların anlattığına göre Çubak Calilov Müftü olmak istememiş. Hatta tayin etmesinler diye ağlamıştır bile. Çünkü herkesin korktuğu şey hayat güvenliği sorunu çıkmıştır. O günlerde devlette bile anarşi vardı. 2010 yılında gelen geçici hükümetin yönetimini kabul etmek istemeyenler de burda etkili olmuşlardır.

2010 yılının başından beri beş müftü değişmiştir. Araştırmacılar, Geleneksel Dinî Enstitü'nün yani KMDİ'deki krizin olmasının en temel sorunu olarak başlatılmış olan reformların dondurulmasını göstermektedirler.⁸ Fakat bir sorun var idi; o ise Müftünün geçici olmasıydı. Tam Müftü olabilmek için Müslümanlar Kurultayından seçilmesi gerekirdi. Çubak Calilov onu yapmak istemedi, tüzüğe dayanarak Müslümanlar Kurultayının yedi yılda bir defa gerçekleşeceğini vurguluyordu.

Çubak Calilov Suudi Arabistan'ın Ummul Kura Üniversitesi mezunudur. Çubak Calilov devlet adamlarını dinlemiyor ve kendi arzusuna göre iş yapmaya çalışıyordu. Devletin 2012 Ocak'ta tayin edilen Din İşleri

⁶Ak çıkandardın carışı ce muftiyat kantip "düköngö" aylandı? <http://kyrgyztoday.kg/makala/36431/ak-çıkandardın-jarışı-je-muftiyat-kantip-düköngö-aylandı>

⁷Abduşukur Narmatov, günümüzde Kırgızistan Cumhurbaşkanı Almazbek Atambaev'in din işleri ile ilgili danışmanıdır; fakat resmi değil. Bunu kendisi bir önceki Müftü Rahmatullo Egemberdiyev'e ait bazı olaylarda suçlanmasında, danışmanı olduğunu açıklamak zorunda kalmıştır. Bu danışmanlık açıklamasını bütün medya yayınlamıştır.

⁸«Religiovedı obespokoeni situatsiyey, slovjivşeyasya vokrug DUMK». <http://www.24.kg/community/170032-religiovedy-obespokoeny-situaciej-slozhivshejsya.html>

Komisyon başkanı Abdillatif Cumabaev de⁹ bu işin içine girmiştir. Burda iki şahıs arasında, bir cemaat çatışması vardır. Çoğunluk Çubak Calilov'a karşı çıkmaya başladı ve Abdillatif Cumabaev de açık şekilde onun istifa etmesi için çok çaba gösterdi. 2012 yılı yaz döneminde Çubak Calilov'un görevine Ulemalar Kurulu son verir ve yerine Rahmatulla Egemberdiev'i tayin eder. Bu şahıs Ürdün'ün Kral Üniversitesi mezunu olup aynı zamanda 1993'de Türkiye'de İmam hatip lisesinde tahsil yapmıştır. Rahmatulla Egemberdiev Müftü olarak tayin edildiğinde hemen Kırgızistan Müslümanlarının Kurultayını düzenlemek için hazırlığa başladı. Kurultayda Rahmatulla Egemberdiev Müftü seçilmek için çalışmalara başladı. Abdillatif Cumabaev yine Rahmatulla Egemberdievin Müftü olmasına karşı hareket başlattı ve ne kadar çabalasa da başaramadı. 15 Aralık 2012'de Kırgızistan Müslümanlar Kurultayı'nda Rahmatulla Egemberdiyev Müftü seçildi. Bu şahsa devlet'in bazı adamları engel olmaya çalışsa bile başarılı oldu. O günleri birde Tebliğ Cemaatinin üyeleri, aktif pozisyona girmediler. Bunlar, çatışmaya girmediler sadece beklentide kaldılar. Bu beklentinin sonucu 2014 yılının başında görüldü. Müftü Egemberdi Rahmatullaev'in video skandalından sonra istifa ettiğinde, başka birisini kendi yerine tayin ettiği hâlde, oyunu bozarak Tebliğ Cemaatinin liderlerinden birisi Maksat Toktomışev geçici müftü tayin edildi.

Maksat Toktomışev Pakistan'ın Arap Şariyat Üniversitesi'nden mezundur. İlk günlerde Maksat Totomışev'in Müftiyat'ın resmi web-sitesinde öz geçmişinde Pakistan'da tahsil yaptığına dair bilgiler vardı, Devlet Savunma Kurulu'nun oturumundan sonra o kısım kaldırılmış ve "özel şahıslardan dinî tahsil almıştır" yazısı konulmuştur. O kısmın kimden gizli tutulduğunu anlamış değiliz. Maksat Toktomışev'in müftülüğünün ilk günlerinde, Kırgızistan parlamento başkanı Asilbek Ceenbekov'un akrabası olduğu ve arkasında onun olup, devletin din işlerine karıştığına dair söylentiler medya aracılığıyla topluma yayıldı.

04 Şubat 2014'te Kırgızistan Müslümanlarının Kurultayı gerçekleşti ve bu kurultayöncekilerden farklı oldu. Aalımdar Kurulu 35 kişiden 21 kişiye düşürülmüştür. Aalımdar Kurulu'na üye olmak isteyenler Komisyon tarafından imtihana tabi tutuldu. Aalımdar Kurulu'na 43 kişi üye olmak için dilekçe vermiş, aşağı yukarı bunların hepsi sınavı geçmiş; fakat derecelik sıra

⁹ 2014 Mart ayında Suudi Arabistan'da Kırgızistan'ın Büyük Elçisi olarak tayin edildi. Abdillatif Cumabaev ise Al Azhar üniversitesinin mezunu ve aynı zamanda Adep Başatı vakfının üyesi ve müdürlüğünü yapmış birisidir. Hizmet cemaatinin bir kolu olduğu herkes tarafından bilinmektedir.

çıkartmışlar. Bir de Komisyon üyelerinin hepsi imtihansız olarak 6 kişi Aalımdar Kurulu'na otomatikmen birinci sırayla üye olmuşlar. Son Kurultay'ın farkı şu ki; artık Müftü Aalımdar Kurulu'na üye olamıyor ve bu kurula bağlıdır. Aalımdar Keneşi Müftüyü ve Müftülüğün meselelerin gündeme getirir ve ona göre karar alır. Yani denetleyen kurul diyebiliriz. Fakat Aalımdar Kurulu'nun 21 üyesinden 12'si Tebliğ Cemaatinden oluşmuştur ve haklarında denetleme ve kontrolün nasıl olacağını orasını gelecek gösterecektir.

Merkez Baş Müftülük

Merkez müftülükte çeşitli birimler vardır. Bunlar; Camiler ve İnşaat, Medrese ve eğitim kurumları, Daavat, Fetva, Hukuk, Katiplik ve bir de daha yeni açılmış Gençler ve Kadınlar birimidir. Hac birimini ayrı bir alt başlıkla anlatacağız. Halal standart ve İslam ekonomisi birimleri önceki Müftü tarafından açılmıştı; fakat yenisi bunları kapattırdı. Merkezde Müftü ve iki yardımcı bulunmaktadır. Bu üçü bütün Kırgızistan boyunca dinî kurumları, ibadethaneleri yönetir. Bunların koordinesi altında yukarıda bahsettiğimiz birimler de faaliyet yaparlar. Müftülükte en aktif faaliyet yapan Cami ve İnşaat, Medrese ve Eğitim, Fetva ve Daavat birimleridir. Diğerleri sadece ismi ile bulunmaktadır.

Birimlerden en aktif bölüm ise daavattır. Hatta bunlar görevleri ve amaçlarını bile belirlemişlerdir. Daavat bölümü, 11 Şubat 1996 yılında Müftü Abdusatar Macitov ve Ulemalar Kurulu'nun kararıyla açılmış ve görevleri belirlenmiştir. Görevleri ve amaçları: Daavat'ın belirlediği kurallara göre iş yapmak; Memleketteki tebliğcilerin işini koordine etmek; Tebliğcileri ve onlara izin kâğıdını hazırlamak; yurt dışından gelen tebliğçilere Din Komisyonunun onayını almak ve yol haritasını çizmek; Yabancı tebliğcileri Daavat kuralları hakkında bilgilendirmek; Tebliğcilerin bilgilerini geliştirmek (seminer ve kurslar düzenlemek); KMDİ'nin Daavat bölümünün şubelerini il ve ilçelere açmak.¹⁰

İyi veya kötü, başarılı veya başarısız olsun Müftülüğün bütün bölümleri iş yapmaktadır. Fakat sistemsizlik ve düzensizlik hâkimdir. Dolayısıyla bir bilgi birkaç yerden farklı çıkıyor. Merkezi koordine bir sistem olarak 20 yıl olmasına rağmen daha da istediğimiz gibi oturmamıştır.

¹⁰Kırgızistan Müftülüğü Daavat İşleri: <http://muftiyat.kg/category/разделы-статей/кмдб/даават-борбору>

Belgeleştirme ve sistemleştirmeye doğru bir iş yapıldığı gözükmemektedir. Daha doğrusu bürokrasi oturmamıştır.

Kadılık

İllerdeki tüm Kadılıklar Bişkek'teki merkez Kırgızistan Müslümanlarının Dinî İdaresi (Müftülük)'ne bağlıdır. Müftü, Kadıları tayin eder. Her Kadılığın da Ulemalar Kurulu vardır. Yerel imamları bölge kadıları tayin etmektedir. Her bölgenin kadısı cami imamlarını tayin etme yetkisine sahiptir. Ama Kadı ve birinci yardımcısını Baş Müftü tayin etmektedir.

Her ilde müftülüğe bağlı Kadıyatlar açılmıştır. 1995'te Oş vilayeti Kadılığı, 1996'da Celalabad Kadılığı, 2000'de Batken Kadılığı ve 2004'te Oş şehri merkez Kadılığı açılmıştır.¹¹ Kırgızistan'ın kuzey bölgelerinde Oş il'i Kadılığı açıldıktan sonra sırasıyla açılmaya başlamıştır. Kırgızistan'ın kuzey bölgesindeki Narın il'inin Kadıyatı, Ulemalar konseyinin kararıyla 1996 yılında açılmıştır ve çalışmaları günümüzde devam etmektedir.¹²

Kırgızistan'da yedi il ve il valiliğine bağlı olmayıp direk Hükümete bağlı Bişkek ve Oş şehri dâhil 9 Kadılık bulunmaktadır. Yani Kırgızistan boyunca 9 Kadı vardır. Bunlar Oş ve Bişkek şehri, Çüy, Issıkgöl, Narın, Celalabad, Oş, Batken ve Talas illerindedir. Kadıları göreve atamada 2009 yılına kadar yerel yönetimin onayı gerekmekteydi. Fakat 2009 yılından itibaren Kadıyat Tüzüklerden kaldırılmıştır, bu kural geçerliğini kaybetmiş durumda idi. Şubat 2014 yılında yapılan Devlet Güvenlik ve Koruma Konseyi'nin kararıyla¹³, yerel yönetim onayının tekrar yürürlüğe girmesi kararını almıştır.

Kadılıklarda merkez Müftülükte olduğu gibi, Ulemalar Kurulu vardır, fakat bunlar seçimle değil birkaç kişinin yani Kadının tayini ile gerçekleşir. Bunlarda aktif bir faaliyet yoktur. Sembolik olarak bulunmaktadır. Aynen merkezdeki gibi Bunlarda; medrese ve cami, fetva, daavat ve kadın kolları bölümü olmak üzere dört bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler ildeki bütün

¹¹Kozukulov T., Problemy Borby S Religioznym Ekstremizmom V Usloviyah Globalizatsii V Ferganskoy Doline, Oş, 2008, s.80

¹² <http://muftiyat.kg/content/нарын>

¹³Bakınız: «Kırgız Cumhuriyeti Devlet tarafından Din Siyaseti ile ilgili savunma konseyinin kararların gerçekleştirilmesi hakkında» Cumhurbaşkanının fermanı http://www.president.kg/ru/novosti/3468_podpisan_ukaz_o_realizatsii_resheniya_so_veta_oboronyi_kyrgyzskoy_respubliki_o_gosudarstvennoy_politike_v_religioznoy_sfere/

kendine ait görevlerini yaparlar. Cami ve medrese bölümü ise belgelerini hazırlar ve devletin kaydına geçmesini sağlar.

İmam Hatip

Kırgızistan ilçelerindeki baş imamı yani ilçe müftüsünü, Müftü değil de, İmam-Hatip vasfıyla isimlendiriyor. İlçedeki bütün cami, mescid ve medreseler İmam-Hatib'e bağlıdır. İşte cami imamları ve medrese müderrisleri ve diğer bütün görevliler İmam-Hatib'in emri altındadır. İmam-Hatibi Kadının sunumuyla Müftü tayin eder. Aynı zamanda ilçe kaymakamının da onayı resmî olmasa bile gerekir. Kırgızistan'da Bişkek ve Oş hariç 40 ilçe ve 22 şehir bulunmaktadır. İlçe İmam-Hatipleri kırkı bulunmaktadır. İlçeye bağlı olmayıp da direkt ile bağlı olan şehirler vardır, her şehrin kendi İmam-Hatibi bulunmaktadır. Mesela, Batken ilinin Kızıl-Kıya şehri kendisi Kadamcay ilçesinin içerisinde bulunmasına rağmen, direk İl valiliğine bağlıdır. İşte bunun gibi. İmam Hatipler camiye İmam görevlisini tayin etme hakkına sahip değillerdir. Atamayı kadı yapar, bunlar sadece uygun olup olmadığını bildirirler veya imamı tayin etmesi için kadıya yazı yazarlar. Ama ilçedeki dinî sorumluluk bu İmam Hatiplerin omuzundadır. İşte dediğimiz gibi ne bir cami imamını görevden alabilir ne de tayin edebilir.

Cami ve Din Görevlileri

İmamların toplumda önemli fonksiyonları vardır; fakat Kırgızistan'da imamlar cemaatin ve toplumun sorunlarına çözüm aramaktan çok, beş vakit namaz kıldırma, nikâh kıyma, cenaze namazını kıldırma gibi klasik sınırlı faaliyetleri yürütmektedir. Kırgız toplumu için bu durum ciddi bir sorundur. Yeterli bilgi ve donanıma sahip kadro yetiştirmekte Müftülük oldukça yetersiz kalmaktadır. Din görevlisi yetiştirme görevini sadece Müftülüğe yüklemek doğru değildir. Yeni oluşturulmuş Müftülük kurumunu Rus Ortadoks Kilisesi ile karşılaştırdığımızda müftülük kurumunun hem maddi hem de kaliteli eleman açısından oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Çünkü Rus Ortadoks Kilisesi'nin oturmuş bir sistemi, finans kaynakları ve devlet desteği bulunmaktadır. Dolayısıyla Müftülük kurumunun da Devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir. OşDÜNün İlahiyat araştırma laboratuvarının verilerine göre, Oş vilayetinde 667 camide 718 din görevlisinin % 98'i Özbekistan'ın Andican, Hokand ve Fergana şehirlerinde yerli Mollalardan bire bir dinî eğitim almışlar, örgün bir eğitim sisteminden geçmemişlerdir. Geri kalan % 2'lik kısım ise Buhara ve Taşkent medreselerinde eğitim

| DOÇ. DR. TİMUR KOZUKULOV

almışlardır.¹⁴ Bu bilgiler 2000 yılı öncesi idi. Şimdi de durum değişmemiştir. Bunu birçok uzman belirtmektedir.

Eskiden din komisyonunda görev yapan K.Mırzahalilov, binlerce kurulmuş olan camilere bilgili imamlar gelmediğini belirtiyor. Din eğitimi Kırgızistan'da çok berbatır ve 20 sene önce de durum aynı idi. 77 islam eğitim kurumunun tek İslam Üniversitesi Yüksek eğitimi veren standarta yaklaştığını vurguluyor. Kırgızistan'da bilgili imamlar yetişmediğini ve boşluğu dışarıda yabancıların okulunda tahsil görenlerin doldurduğunu belirtiyor.¹⁵ Tabi ki burda farklı bakış ve anlayışları bahs ediyor.

Din İşleri Komisyonu'nun verilerine göre 1600 cami kullanımdadır; fakat 1042 caminin hukuki işlemi yapılmıştır. Güneyde Celalabad ilinde 448 caminin 300'ü, Oş ilinde 558 caminin 433'ü, Batken ilinde 218 caminin 157'si resmi işlemleri yapılmıştır ve diğerleri yapılmamıştır.¹⁶ Fakat günümüzde eskisi gibi değildir. Çoğunluk istatistik bilgileri ve araştırmalarda yukarıdaki bilgiler aynen kullanılmaktadır. Bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol etmeden kopyacılık yapılıyor.

188

Oş il'nde (Oş şehri hariç) 800 cami faaliyet yapmaktadır. Onlardan 221'i devlet kaydına geçmemiştir. Din Komisyonu'nun güney bölgesi uzmanının verdiği bilgiye göre, kimler tarafından ve hangi paralara yapıldığı hiç belli değildir. Son zamanlarda inşaat ve teknik kurallara uymadan camiler yapılmaktadır.¹⁷

Celalabad ilinde 616 cami faaliyet yapmakta, onlardan ise 448'i devlet kaydına geçmiştir. Geri kalan 168'i kayda girmemiştir. İl kadısı Abdulaziz Zakirov'un dediğine göre 200 cami sponsorlar tarafından yapılmıştır. Ve 517 imam ilde görev yapmaktadır.¹⁸ Çoğunluk camilerin yapımı %50 yerel halk %50 Dünya Müslümanlar Gençler Birliği Kırgızistan

¹⁴Kompleksnoe İssledovaniye Religioznoy Jizni V Kırgızskoy Respublike, //OşDÜnün Kültüroloji enstitüsünün araştırma laboratuvarının raporu. 1998.

¹⁵Kanatbek Murzahalilov, Problemi gosudarstvenno-islamskih otnoşeniy v sovremennom Kırgızstane, <http://www.akipress.org/comments/news:13810>

¹⁶Kozukulov T., Problemi Borbi S Religioznım Ekstremizmom V Usloviyah Globalizatsii V Ferganskoy Doline, Oş, 2008, s.81-82

¹⁷ V Oşskoy oblasti 221 meçet ne proşla registratsiyu, - Gosagenstvo po delam religii, <http://www.turmush.kg/ru/news:50832>

¹⁸ 168 iz 616 meçetey i medrese Calalabadskoy oblasti ne proşli registratsiyu, <http://www.turmush.kg/ru/news:49471>

temsilciliği Küveytli Said Bayyumu karşılamaktadır. Bu kurumun böylece çeşitli bölgelerde çok cami yaptırdığı bilinmektedir.

Müftülüğün resmi web-sitesindeki son bilgilere göre, Kırgızistan boyunca 2362 Cami vardır. Onlardan 1910 cami devlet kaydına geçmiştir. Şimdi ise, kayıttan geçmemiş camilerin belgeleri hazırlanıyor, devlet kaydına girmek için.¹⁹ Demek, Kırgızista'da 2362 imam camide görev yapmaktadır. Bu imamlar yukarıda bahsettiğimiz gibi, 5 vakit namaz, cenaze, nikah ve hatim okumayla yetinip kalıyorlar. Toplumsal aktifliği pek bilinmemektedir. Bu imamlara ne müftülük tarafından ve ne devlet tarafından maaş veya maddi yardım verilmemektedir. Bunlar kendileri ek iş veya farklı geçim kaynaklarıyla gün geçirmektedirler. Bunlar aynı zamanda sosyal yönden de korunmaya alınmış değıllerdir. İmamlık Kırgızistan'da gönül işi olarak anlayışlara oturmuştur ve bu hâlâ devam edip gelmektedir. Sadece imamların dinî merasimleri gerçekleştirmesinden dolayı kendilerine biraz olsa da geçim kaynağı sağlıyorlar. Ama bu daima aynı standartta kalıcı değildir. Fakat bir eğilim var, cami din görevliler başka kesime göre daha yüksek standartlarda yaşıyorlar. Maddi sıkıntısı pek gözükmez. İmamlara, cami etrafındaki oturan halk veya cami cemaatının saygısı çok güçlüdür. Onun için İmamı hiç bir zaman maddi sıkıntıyla baş başa bırakmazlar.

Üniversite ve Medreseler

Sovyetler Birliği Dönemi'nde Türkistan'da, Buharada'ki Mirarab ve Taşkentteki İslam Enstitüsü hariç, din eğitimi veren bütün kurumlar kapatılmıştır.²⁰ Sovyetler Birliği kurulmadan önce sadece Oş vilayetinde binlerce talebesi olan 88 medrese olduğu bilinmektedir.²¹

Günümüzde Kırgızistan boyunca Müftülüğe bağlı fakat özel İslam Yüksek Okulları 1 Üniversite ve 9 enstitü ve 65 medrese bulunmaktadır. Bu okullar devlet tarafından kayıt altına alınmış ve faaliyet yapabilmesi için Devlet tarafından Sertifika verilmiştir. Eskiden Din İşleri Komisyonu'nun verdiği bilgilere göre, bu okullarda 700 ile 1000 arasında öğrenci bulunmaktadır. Bu okulların ismi, kayıt sertifikaları, rektör, müdür ve öğrenci sayılarını resmi bilgilerle tablo şeklinde aşağıda verilmesini doğru bulduk.

¹⁹ <http://muftiyat.kg/category/разделы-статей/кмдб/курулуш-бөлүмү>

²⁰ Erdem M., Kırgız Türkleri: antropoloji ve sosyal araştırmalar, –Ankara: «ASAM», 2000, s.46.

²¹ Tabışalieva A., Vera V Turkestane, –Bişkek, 1993, s.83

Yüksek İslam Okulları

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun yöneticisi	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
H. Umar adındaki Kırgızistan İslam Üniversitesi, Bişkek	Abduşukur Narmatov	500	15.07.2003 №038 2-PY3,94 P
“Rasul Ekrem” adındaki İslam Enstitüsü, Bişkek Ulan mahallesi, Auezov s.	Sabır Dosbolov	60	11.11.2002, №0356, 89-P
“Hazreti Osman” adındaki İslam Enstitüsü, Karabalta şehri, Alekseevka k.	Kalilidin İsakov	110	25.04.2001, №0281, 72-P
“Kuran Nuru” adındaki İslam Enstitüsü, Karabalta şehri 8.Mart sok. 97	Sadıbakas Doolov	73	25.04.2011 №0560-PY3
“Lukman Al-Hakim” adındaki İslam Enstitüsü, Tokmak şehri,	Luğmar Guahunov	25	20.07.1998, №0181, 181-P
“Beşkempir uulu Omurakun” adındaki İslam Enstitüsü, Atbaşı ilçesi, Narın	Mahmud Kurbanbaev	20	№0509-PY3, от 06.02.07

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun yöneticisi	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Amir Hamza” adındaki İslam Enstitüsü, Taşkömür şehri	Mırza Karabaev	27	18.09.2002, №0268, 68-P
“İmam Al-Buhari” adındaki İslam Enstitüsü, Özgen ilçesi, Mırzaake köyü	Abdirahman Atabaev	107	№0533, Пр.№38
“Abdicappar” adındaki İslam Enstitüsü, Karasu ilçesi, Furkat köyü	Umaralı Bekmuratov	102	22.02.1999, №0236, 236-P
“Abdulla ibn Abbas” adındaki İslam Enstitüsü, Leylek ilçesi, İsfana şehri	Abdiravşan Düşöyev	100	№0220-PY3 - 01.10.2007

Kırgızistan'daki Medreseler

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Çon Aksu” medresesi, Issıkgöl ilçesi Grigorevka köyü – Issıkgöl	Abdumannap Başırov	Belli değeri	16.10.1998, №0202, 207-P
“Karakol” medresesi, Karakol şehri, Karasaev sok. –Issıkgöl	B.Topolonov	24	Пр. № 69- 29.04.09 № 0537-PY3
“Narın” medresesi, Narın şehri, Lenin sok. –Narın	Nurbek İsmanaliev	15	№0438, Пр. №286
“Ak Meçit” medresesi, Koçkor ilçesi, Koçkor köyü, TDV tarafından yapılmış camide -Narın	Mahmud Adılcanov	20	№0439, Пр. №288
“Uku Ata” medresesi, Talas ilçesi, Manas köyü – Talas	Nurdin Karabaev	40	Пр.128.15.11.11 . № 0564-PY3
“Ali ibn Abu Talip” medresesi, Talas ilçesi, Kök-Tokoy köyü-Talas	Meder Sagınbaev	30	01.03.1999, №0238, 238-P

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Halime İnaya” medresesi, Bakayata ilçesi, Akdöbö köyü –Talas	Useyin Miziraimov	30	№ 0551-PY3, Пр.№104. 17.08.10
“Bakayata” medresesi, Bakayata köyü, Manas sok.41a –Talas	B.Torogeldiev	-	СБ-ВО № 0566-PY3
“Kölmö” medresesi, Kölmö köyü, -Bişkek	İrisbay Ahunbaev	131	№0477, Пр. №44
“Abdullah ibn Masud” medresesi, Arçabeşik mahallesi - Bişkek	Ravşan Eratov	200	№0453, Пр. №05
“Maatkabil uulu Şarşenbay” medresesi, İntımak mahallesi - Bişkek	Mambetasan İbraev	12	№0487, Пр. №67 19.10.05
“Hazreti Abu Bakr” medresesi, Kemin ilçesi, Kemin şehri,- Çüy	İmam Kasenov	0	29.02.2000,№0273, 2-P
“Ravza” medresesi, Sokuluk ilçesi, Camcer köyü - Çüy	Uskenbay Kalandarov	90	21.03.2000. №0275, 6-P

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“At Tirmizi” medresesi, Issıkata ilçesi, Krasnaya reçka köyü – Çüy	Muhamed Mirzaev	30	27.04.2001, №0302, 74-P
“Beyiş” cami-medresesi, Panfilov ilçesi, Panfilov köyü - Çüy	Karıpbek Cumaşev	0	31.01.2001, №0295, 10-P
“Carkınbay Acı” medresesi, Panfilov ilçesi, Erkinsay köyü -Çüy	Kaçkın Carkınbaev	25	№0480, Пр. №51
“Al Faruh” medresesi, Alamüdün ilçesi, Koytaş köyü-Çüy	Gazıbay Ziyaev	60	08.05.2002, №0304, 24-P
“Abdulla ibn Abbas” medresesi, Alamüdün ilçesi, Araşan k.-Çüy	Akim Ergeşov	58	13. 09. 2003, №0395—PY3
“Abu Bakr Al Sıddık” medresesi, Alamüdün ilçesi, Kökcar - Çüy	Karazak Kocoyarov	27	№0486, Пр. №66
“Umar ibn Hattab” medresesi, alamüdün ilçesi, Nijnaya Alarça-Çüy	Anarbay Kurbanbaev	25	№0491, Пр. №75

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Alatoo” medresesi, Issıkata ilçesi, Kenbulun köyü - Çüy	Tumar Şerahunov	14	№0376, Пр.№8 06.02.07
“Tokmok” medresesi, Tokmok şehri, 3.mahallesi - Çüy	A.Mahmacanov	50	№0534, Пр.39
“Çahokadım” medresesi, Cayıl ilçesi, Novo-Nikolaevka köyü- Çüy	A.Taştanov	60	№0433-PY3, Пр. 276- p,11.08.04
“İmam Azam” medresesi, Moskova ilçesi, Aleksandrovka köyü -Çüy	A.Taştanov	27	№ 0539-PY3
“Mamadamin” medresesi, Alamedin ilçesi, Almatı sok. 110 -Çüy	M.Turganbaev	20	№0550-PY3, Пр. №99- 10.08.10
“Madina” medresesi, Sokuluk ilçesi, Vostoçnaya köyü - Çüy	M.Zalihaev	32	№0553-PY3, Пр. №139 15.12.10
“Umar” medresesi, Sokuluk ilçesi, Canpahta köyü - Çüy	Ubaydulla İmirov	20	№0554-PY3, Пр. № 1- 05.01.10

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Mustafa” medresesi, Tokmak şehri, Pobedi sok. 189 - Çüy	Omar Nasırov	50	18.03.2011 №0557-PY3
“Kutbilim” medresesi, Sokuluk ilçesi, Seleksiya köyü -Çüy	B.Caparakunov	40	Пр. № 117- 19.10.11, № 0563PY3
“İmam Azam” medresesi, Moskova ilçesi, Aleksandrovka köyü-Çüy	Yu.Gurba	50	Пр. № 29- 16.03.12. № 0567-PY3
“İmam Azam” medresesi, Sokuluk ilçesi, Kamışanovka köyü-Çüy	Z.Anarbaev	15	Пр. № 77- 31.07.12. № 0569-PY3
“Muhammad AlAmin” medresesi, Sokuluk ilçesi, Kızıltuu köy- Çüy	Kamçıbek Omurzakov	-	Пр. № 78- 07.08.12. № 0570-PY3
“İmam Ac AlSarahsi” medresesi, Özgen şehri - Oş	Nematulla Bahriddinov	30	№0482, Пр. №52
“İmam Tirmizi” medresesi, Nookat ilçesi, Mirmahmud köyü-Oş	Nusratullo Nasirdinov	20	01.09.1999, №0267,182-P

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Atanazar” medresesi, Nookat ilçesi, Eskinookat köyü-Oş	İmamnazar Atanazarov	25	06.03.2003, №0375, 17-P
“Moldo Taabıldı acı” medresesi, Nookat ilçesi, Karataş köyü-Oş	Sulayman Alimbekov	40	25.07.2003, №0384 PY3
“Sultan Sarkar” medresesi, KIÜ'ne bağlı, Nookat ilçesi, Kırgızata-Oş	N.Coldoşbay uulu	10	№0420-PY3, 15.04.04
“Abdusatar Abdullaev” medresesi, KIÜ'ne bağlı, Nookat ilçesi-Oş	Davranbek Urinbaev	22	№0421-PY3, 15.04.04
“Abu Bakr Sıddık” medresesi, Nookat ilçesi - Oş	K.Coldoşov	15	№0437, Пр. №283
“Sadıkcın kamalludin” medresesi, Karasu ilçesi, Karasu -Oş	Sadıkcın Kamalov	30	№0488, Пр. №70
İmam Azam” medresesi, Karasu ilçesi, Kaşkar köyü - Oş	Kamaliddin Muhtarov	20	19.04.2003, №0379, 29-P

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Şarip Ata” medresesi, Karakulca ilçesi, Biymırza köyü- Oş	Ayazullo Mamacusupov	20	25.08.1999, №0265, 180-P
“Mevlana Fahriddin” medresesi, Aravan ilçesi, Haus köyü-Oş	Kadırbek Taşmatov	15	29.10.1998, №0215,217-P
“İmam Al Buhari” medresesi, Aravan ilçesi, Aravan köyü-Oş	Patiydin Satıvaldiev	25	23.08.2002, №0350.
“Rustam hacı” medresesi, Aravan ilçesi, aravan köyü - Oş	Saidburhan Saidhocae	20	№0434-PY3, 11.08.04
“Abdurahman ibn Avf” medresesi, Karasu ilçesi, Ciydelik köyü-Oş	Rahmatulla Basirov	-	№0515, Пp.№45
“Hamid ibn Velid” medresesi, Alay ilçesi, Gülçö köyü -Oş	Cusupcan Maksitov	20	02.10.2000, №0285, 365-P
“Saida Hadice” medresesi, Oş şehri, Çeremuşka mah. - Oş	Rahmatulla Basirov	50	№0454, Пp. №08

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“İyık Sulayman Too” medresesi, Oş, Şota Rustaveli sok 19-Oş	A.Kozubaev	20	İp. № 185.15.10.09№ 0541-PY3
“Kurmancandatka” medresesi, Oş, Kurmancandatka 535-Oş	Allauddin Glasov	25	№ 0552-PY3,İp.№ 138.10.12.10
“Abu Bakr” medresesi, Batken ilçesi, Karabak köyü-Batken	Şamşidin Başırov	24	31.03.2000, №0274, 5-P
“Batken” medresesi (Abu Hanifa), Batken Şehri-Batken	Pazıl Sultanmuratov	32	10.08.2002, №0349, 51-P
“Hazreti Usman” medresesi, Kadamcay ilçesi, Örükzar-Batken	Ziyabiddin Macitov	40	02.10.1998, №0182, 201-P
“İmam Azam” medresesi, Kadamcay ilçesi, Karadöbö-Batken	Orozali Saynazarov	66	09.12.1999, №0771,291-P
“Tair” medresesi, Leylek ilçesi, Kulundu köyü - Batken	İbragim Kadırov	62	16.02.1999 №0225, 225-P

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Muhammed” medresesi, Sülüktü şehri - Batken	Nasratulla Nasredinov	15	25.08.1999, №0266, 181-P
“Hazreti Ali” medresesi, Kızılkıya şehri, Kırgızistan sok.50 - Batken	Azimcan Kurbanov	20	№0508, Пp№9 06.02.07
“Hazreti Usman” medresesi, Kızılkıya şehri - Batken	Mukaddas Koconiazov	60	02.09.1999, №0269, 184-P
“Akkönül” medresesi, Kadamcay ilçesi, Ayderken köyü-Batken	D.Ergaşov	25	Пp. № 186.15.10.09.№ 0542PY3
“Muaz ibn Cebel” medresesi, Batken şehri, Saydamin sok.- Batken	Adhambek Amirov	30	25.02.2011 № 0555-PY3
“İmam Azam” medresesi, Suzak ilçesi, Kümüşaziz-Celalabad	Abdulaziz Abduvaliev	300	28.02.2000, №0272. 1-P
“İmam Buhari” medresesi, Suzak ilçesi, Talaabulak-Celalabad	Geçici çalışmıyor	0	№0346, 29-P

Eğitim kurumunun adresi ve adı	Eğitim kurumunun müdürü	Öğrenci sayısı	Kayıt tarihi ve sertifika NO'su
“Aşa Siddika” medresesi, Suzak ilçesi, Suzak köyü-Celalabad	Nurpaşa Sabirova	184	2003 №0365, 3-P
“Bibi Rabiya” medresesi, Suzak ilçesi - Celalabad	Satıbaldiyeva	33	№0436, Пр. №282
“İmam Tirmizi” medresesi, Bazarkorgon ilçesi-Celalabad	Haşim Abidinov	17	№0435, Пр. №278

Yukarıdaki tablodaki bilgiler, resmi Din Komisyonu'nun web-sitesinden alınmıştır.²²

Tabloda gördüğümüz gibi öğrenci sayısı binden fazla olduğu görülmektedir.

Bahsettiğimiz eğitim kurumlarında tabii olarak birkaç problem de vardır.

Yukarıda söz edilen eğitim kurumlarının karşılaştıkları bazı problemler şöyledir:

1. Çağın gereklerine uygun öğretim araç-gereçlerinin bulunmaması.
2. Öğretim programı eksikliği.
3. Öğretim elemanlarının hem nicelik hem nitelik olarak ve pedagoji açısından yetersizliği, Onunla birlikte medresenin öğretim görevlileri ancak 2 veya 3 kişiden oluşmaktadır.
4. Bazı medrese ve kısa süreli kurslar müftülük ve Din İşleri

²²Cumhurbaşkanlığına bağlı Din İşleri Komisyonunun resmi web-sitesi. <http://religion.gov.kg/ru/node/84>

| DOÇ. DR. TİMUR KOZUKULOV

komisyonunun kontrolü ve denetlemesi dışındadır.

5. Kaynak kitap eksikliği. Çoğu medreselerde eğitim ortaçağda yazılmış 3 veya 4 kitap üzerinden yapılmaktadır.

6. En önemli problem ise, bu okulları bitirdikten sonra öğrencilerin hak ettiği diploma geçerli değildir. En az 5 yıllık ömrünü bir öğrenci verir ve sonunda aldığı diploma geçersizdir. Bu hâli düşünen kimse yok gibi. Bu okullara Eğitim ve İlim Bakanlığı tarafından denetlenip, sertifika verilse o zaman verilen diploma geçerliği olur. Böyle bir fikir gündemdir, fakat aktif bir hareket yoktur.

Bazı eğitim kurumları üzerinde yabancı faktörlerin etkisi. Yani özel sponsorlar veya dinî kurumlar. Bu ise Kırgız toplumun gelenek ve göreneğine ters gelmektedir.

Kırgızistan'da din eğitimini 5 ayrı taraf yapmaktadır. Devlet İlahiyat Fakülteleri, Müftülük üniversite, enstitü ve medreseler, dinî cemaatler, tebliğ cemaati ve Hizb ut Tahrir. Bunlardan en zayıf kalanı yine Müftülüktür. Çünkü Din eğitimine yönelik başarılı olamıyor. Müftülük altında Nur cemaatinin ve Süleyman Efendi'nin cemaatlerinin medreseleri bulunmaktadır. Süleyman Efendi'nin tüm Kırgızistan'da pansiyon şeklinde 14 okulu bulunmaktadır. Aziz Mahmud Hüdayi tarikatının da kız ve erkek kuran kursları medrese şeklinde faaliyet yapmaktadır. Bir de Oş'ta iki medrese Mısır'dan gelen Muhammed Haccac'ın açtığı medrese vardır. Bişkek'te İranlılar ve Arapların desteklediği medreseler bulunmaktadır. Mesela, Araplar çeşitli vakıflar açarak onların aracılığıyla destekte bulunuyorlar. İslam Üniversitesi'nin Kur'an Fakültesi Arapların, Bişkek'te kurulmuş Alvakfi İslamiye tarafından açılmıştır.

Bişkek'te İslam Üniversitesi'nin bünyesinde 2010 Ekim ayında, Davetçilerin bilgi düzeyini artırmak için bir kurs açılmıştır. İslam dininin temel esaslarının okutulduğu bu kursun süresi 30 gündür.²³ Bunlar diğer medreselerden farklı formasyonda çalışıyorlar. Eğitim bir binanın içinde değil daavette yapılır. Daavete çıkarsan orda eğitim alırsın, gerçek eğitimin daavetle birlikte verildiğini vurguluyorlar. Kurs ise, tebliğçilerin belgesi olmadığından çok eleştiri alıyorlar. Onun için formalite tarafıdır. 2014'den itibaren Tebliğçiler kursunu Bişkek ve Oş merkez camilerinde yapmaya başladılar. İlk kurs mezunları 2014 Mart ayında mezuniyet belgelerini almışlardır.

²³ V Bişkeke otkrılıs kursı povişeniya obrazovaniya davaatçı. 20.10.2010 Bişkek (AKİpress) <http://kg.akipress.org/news:280761>

Aynı zamanda Devlet okullarında Din eğitimi yapan kurumlar da bulunmaktadır. Kırgızistan'da Oş Devlet Üniversitesi'ne bağlı iki tane İlahiyat Fakültesi bulunmaktadır. Birisi Oş'ta 1993 yılında OşDÜ ile TDV ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi arasında yapılan bir protokol'le açılan Oş İlahiyat Fakültesi, diğeri de Bişkek'te 2004 yılında açılan Araşan İlahiyat Fakültesi'dir. Türkiye ile Kırgızistan ortasında açılan "Kırgız Türk Manas Üniversitesi"nde da 2012 eğitim yılında İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Bişkek'te Arabaev Üniversitesi'nde İlahiyat Bölümü eğitim-öğretim yapmaktadır. Bunlardan birinci ve en eskilerinden Türkiye Diyanet Vakfı desteğiyle Ankara Üniversitesi ve Oş Devlet Üniversitesi arasında protokol imzalanarak açılan Oş şehrindeki İlahiyat Fakültesi'dir. Oş İlahiyat Fakültesi 1993 senesinden beri eğitim-öğretim yapmaktadır. İlk yıllarda bu fakülteyi kazanan öğrenciler 2 yıl eğitimini Türkiye'de görmekteydi. Daha sonra protokol ve kanunlar gereği bir yıla indirilmiştir. Her sene 60 kişi 40 erkek ve 20 kız öğrenci kabul edilmektedir. İlk mezunlarını 1998 yılında vermiştir. Bu güne kadar yaklaşık 500 mezun vermiştir. Yaklaşık 20 mezun Türkiye'de Yüksek Lisans ve Doktora eğitimi görmektedir. Bugüne kadar Türkiyede Doktorasını 15 kişi tamamlamıştır. Denilebilir ki Kırgızistan'da dinî kurumsallaşmaya en büyük katkıyı bu İlahiyat Fakültesi vermektedir.

Müftülüğün Ekonomik Kaynakları

Müftülüğün finans kaynakları; halktan toplanan yardımlar, hac geliri, yurt dışından gelen yardımlar ve fitrelerdir. Bazı haftalar, cuma namazı öncesi cemaatten para toplanır. Bu paraların bir kısmı camiye, bir kısmı bölge kadılığına, bir kısmı da Merkez Müftülüğüne paylaşılır. Aynı zamanda her caminin imamı Müftülüğü aylık belli miktarda para ödemek zorundadır. Camilere Kadılık tarafından aylık belli miktarda para verilmesini zorunlu hale getirmişlerdir. Bölgelere göre miktarı farklıdır, mesela 500 somdan 1000 soma kadar tutmaktadır. Gelir olarak, halka hizmet karşılığında alınması şeklindedir. Mesela, nikâh 100 som, bebeğin kulağına ezan okunmasına 100 som cenaze 200 som vs.

Müftülüğün en büyük gelir kaynağı Hac seferini düzenleme ve hac hizmetleridir. Hacdən büyük para kazanmaktadır. İşte Hac'dan gelen parayı Müftülük kendi yıllık bütçesine aktarmaktadır. Merkez Müftülük'te ve Kadılıklarda çalışanlara maaş çıkartmaktadır; fakat İmam Hatipler ve Cami görevlileri yani imamlar bu paradan maaş almamaktadırlar. Tam tersi bunlar Kadılık ve Müftülüğe halktan gelen yardım paralarından bir kısmını vermektedirler.

Hac Organizasyonu

Müftülüğün en önemli faaliyetlerinden biri, Hac seferini düzenlemektir. Hac seferini düzenlemeye müftülük hemen hemen bütün görevlileri aktif olarak katılmaktadır. Çünkü Hac seferini düzenlemede sadece Müftülük değil, özel şahıslar da büyük gelir temin etmektedir. Bilir kişileri ve uzmanlar, Müftülükteki bütün çatışma ve problemlerin Hac meselesinden dolayı olduğunu belirtmektedir.²⁴ Gizli büyük paraların döndüğünü ve buna devlet adamlarının da şahsi olarak karışıp pay aldıkları belirtilmektedir.²⁵

Kırgızistan yılda Suud Arabistan Krallığı'ndan 4500 kişilik, Kral'ın kontenjanından da 500 kişilik vize alarak toplam 5000 kişilik Hac vizesini alıyor. Bu kontenjan 9 Kadılığa paylaştırılıyor. Her Kadılık ise kendisi ilçelere yani İmam Hatiplere paylaştırır. Hac organizasyonunda insanların sırasında adaletsizlik yapıldığına dair iddia da bulunmaktadır. Eğer bir bölgenin Hac kontenjanı doldurulmadı ise o zaman daha çok talep edilen bölgeye verilmektedir. Bu sene Hacca gidemeyen kişi sonraki seneye ilk sıraya giriyor, fakat bu sıranın bile suistimal edildiği söylenmektedir. Ayrıca 5000 kişilik vizeler sadece Kırgız vatandaşına değil, yabancılara iki katı pahalıya satıldığı hakkında malumatlar topluma yayılmıştır.²⁶

2010 yılına kadar Hac organizasyonu için geçici Komisyon oluşturulmaktaydı. Son yıllarda yıl boyunca organizasyon, işleri kesintiye uğratmasın diye ayrı bir bölüm yapıldı. Bu Komisyona, hükümetten, müftülük ve güvenlikten kişiler üye oluyor. Hac seferini Hac başkanları ve Grup Başkanları oluşturmaktadır. Grup başkanları Hac Başkanlığı'na bağlıdır. Hac başkanları Hac organizasyonuna bağlıdır. 2011 yılına kadar Grup ve Hac başkanları maaş şeklinde para almıyordu. Tam tersi götüreceği Hacıların sayısına göre Müftülüğe belli miktarda para yatırıyordu. 2011 Hac organizasyonunda sistem değişti. Artık, Müftülük kendisi Hacca gidecekleri belirliyor ve paralarını bankaya yatırıyor. Müftülük Grup ve Hac başkanlarını

²⁴«Religiovedı obespokoeni situatsiyey, slovjivşeyasya vokrug DUMK». <http://www.24.kg/community/170032-religiovedy-obespokoeny-situaciej-slozhivshejsya.html>

²⁵ Orozbek Moldaliev, Prezidenttin Cogorku Keneştegi ıygarım ukuktuu ökülü: "Anın videosun biz tartıptırbızbı?" <http://kyrgyztoday.kg/makala/36601/orozbek-moldaliev-prezidenttin-jogorku-keneshtegi-ıygarım-ukuktuu-ökülü-anın-videosun>

²⁶Ak çıkandardın carışı ce muftiyat kantip "düköngö" aylandı? <http://kyrgyztoday.kg/makala/36431/ak-çııkandardın-jarışı-je-muftiyat-kantip-düköngö-aylandı>

belirtiyor ve bunlara belli miktarda maaş ödüyor. Geri kalan bütün paralar Müftülüğe kalıyor, eskiden şahısların kendi cebine kalıyordu.

Din-Devlet İlişkisi

Kırgızistan'ın 1993 yılında hazırlanan ilk anayasasında "Svettik"²⁷ ilkesi yer almıştır. Buna göre din ve devlet işleri birbirinden ayrılmıştır. Ne zaman devlet tarafından, dine yönelik bir etkinlik yapılırsa, bazı özel kuruluş ve dernekler tarafından, anayasadaki svettik ilkesi gerekçe gösterilerek engellenmeye çalışılmıştır. 2005 yılında Bakiyev'in iktidara gelmesiyle muhalefetin de baskısı ile parlamenter sisteme geçmek için yeni anayasa hazırlanmaya başlanmıştır. Halkın bir bölümünün ve bazı dindar siyasetçilerin etkisi ile Anayasa'dan Svettik ilkesi çıkartılmış ve 2006 yılında kabul edilmiştir. Başbakanlık görevinden ayrılan F.Kulovun düzenlediği Front²⁸ olayından sonra tekrar yeni bir anayasa hazırlanmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaya başlanmıştır. Başbakan olarak atanan Almaz Atambayev'in başkanlığında bir komisyon oluşturularak yeni bir anayasa hazırlanmış ve 2007 yılında kabul edilmiştir. Bu yeni anayasayada Svettik ilkesi tekrar konulmuştur. 2010 Nisan'ında Cumhurbaşkanı K.Bakiyev'in muhalafet tarafından iktidardan indirilmesi ile başbakan Roza Otunbaeva, Başbakan Yardımcısı Ömürbek Tekebayev başkanlığında yeni bir anayasa hazırlama komisyonu oluşmuştur. 27 Haziran 2010 yılında yapılan referandumda yeni anayasa kabul edilmiştir. Yeni anayasada da svettik²⁹ ilkesi yer almıştır.³⁰ Bu ilkenin anayasada olması çeşitli tartışmalara yol açmıştır. 1993 tarihli Kırgızistan Cumhuriyeti eski Anayasası'nın 16. maddesinde dinî inançla ilgili şu ifadeler yer almıştır: "*Kırgız Cumhuriyetinde herkes kendi dinine inanma, dinî örf ve adetlerini yerine getirme özgürlüğüne sahiptir...*".³¹ 2010 anayasasının 13. maddesinde "Dinî ve siyasi düşüncesinden dolayı hiç kimse mahkûm edilemez" ifadesi konulmuştur. Anayasanın 8.maddesinin

²⁷ Svettik kelime olarak, Türkçedeki Laik kelimesinin karşılığı olduğu bilinmektedir. Hala günümüzde tam alnamı ne olduğu tartışılmaktadır.

²⁸F.Kulov Başbakanlık görevinden istifa edip tekrar atanmada Parlamentodan oy alamayınca, Cumhurbaşkanı K.Bakiyev'i görevden istifa ettirmek için uyguladığı bir miting gibi kampanya.

²⁹Svettik ilkesi önce oy çoğunluğuyla çıkartıldı; fakat tartışmalardan sonra tekrar konuldu.

³⁰Bk . 27 Haziran 2010referandumunda kabul edilen Anayasa. 1.madde 1.punktosu.

³¹Bk. 1993 Anayasa 16 madde.

1.fikrasında, devletin resmî dinî olmadığı belirtilmiştir.³²

Her ne kadar devlet din işlerine karışmıyor denilse de, devlet bir kenarda kalmamıştır. Bunu bağımsızlığın 20 yıldan fazla tecrübesi göstermektedir. Devlet Savunma Konseyinde Devlet din işlerine bugüne kadar karışmadığı yanlış olmuştur sonucuna varmıştır.³³

Hükümetin Din İşleri Komisyonu Başkanının değişmesi ile Müftü değişimleri de paralel olmuştur. Özellikle, Müftülüğü maddi gelir kaynağı olarak görmesinden dolayı Müftülüğü köşeye sıkıştırmışlardır. Din komisyonu ile Müftüyatın ilişkisi fonksiyon olarak değil de şahsi ilişkiler daha da çok rol oynamıştır. Bir de Din Komisyonu'ndan başka Bakanlar Kurulu arası Din İşleri Kurulu vardı, onlar ise daha çok Hac organizasyonuna karışmışlardır.³⁴ Din Komisyon Başkanının değişmesi ile Müftü değişimi hakkındaki fikir, Kaptagaev'in gelmesi ile Abdusatar Macitov'un gelmesi, Colbors Corobekov'un gelmesi ile Kimsanbay Abdırhmanov'un tekrar gelmesi, Omurzak Mamaysufov'un gelmesi ile Muratalı Cumanov gelmesi, Abdulatif Cumabaev'in gelmesi ile Çubak Calilov'un müftülükten istifa etmesi bahsedilmektedir.

Müftüyatın siyasi iktidar ile iç içe olması, toplum tarafından siyasi iktidara rüşvet ve yolsuzluk ile ilgili eleştirisi aynen Müftülüğe de aittir. Ondan dolayı, Müftüyatın toplumda bazen uzaklaştığı görülmektedir.³⁵

Kırgızistan'da, Orta Asyanın veya SSCB'den ayrılmış ülkelerinde olmayan, yani başka örneği olmayan bir durum vardır. O ise Hükümet meydanında 100 binlerce kişilerin katılımıyla Müftü başta olmak üzere büyük bir cemaatin bayram namazlarını kılmasıdır. 2010 senesinden itibaren il merkezlerinde valiliğin önündeki meydana kılınmaya başlamıştır. Hükümet meydanındaki Bayram namazını kılarken, trafik polisleri yolları kapattırır ve güvenlik açısından da polisler etrafı korumaya alırlar. Bayram namazından

³² Kozukulov Timur, Günümüz Kırgızlarda Din Anlayışı Ve Fenomenleri, //Uluslar Arası Türk Dünyası Din Anlayışları Sempozyum, 4-6 Kasım 2010. s. 128-129

³³ «Kırgız Cumhuriyeti Devlet tarafından Din Siyaseti ile ilgili savunma konseyinin kararların gerçekleştirilmesi hakkında» Cumhurbaşkanının fermanı http://www.president.kg/ru/novosti/3468_podpisan_ukaz_o_realizatsii_resheniya_so_veta_oboronyi_kyrgyzskoy_respubliki_o_gosudarstvennoy_politike_v_religioznoy_sfere/

³⁴ Mametbek Mırzabaev, Muftiyattın kırgız elinin çaşoosundağı ordu. <http://religion.gov.kg/ru/node/77>

³⁵ Mametbek Mırzabaev, Muftiyattın kırgız elinin çaşoosundağı ordu. <http://religion.gov.kg/ru/node/77>

önce Müftü vaaz ettikten sonra Hükümet ve Cumhurbaşkanının vekili ve Parlamento başkanı bizzat katılarak bayram tebrik konuşması yaparlar. Hatta son yıllarda başbakan bizzat kendisi meydanda bayram namazına katılır. 2013 senesi Ramazan Bayram namazını eski başbakan Cantörö Satıbaldiev Oş valilği önünde kılmıştır.

Askar Akaev, Kurmanbek Bakiev ve Roza Otunbaeva döneminde, her yıl Ramazanın bir akşamında Kırgızistan boyunca bazı din adamlarına en az 20 kişiye bizzat kendileri katılarak Cumhurbaşkanlık köşkünde İftar verirdi. Son cumhurbaşkan Almazbek Atambaev ise, her ilde ayrı ayrı Cumhurbaşkanlığı adına iftar veriyor. Bu iftarlara en az her bölgede 200 kişi katılıyor.

Ne kadar din devletten ayrılmış olsa da devletin önde gelenleri dinî faaliyetleri daima desteklemektedir. Bazen bunu açık, bazen de gizli yaparlar. Çok açık yapınca başka bir sorun çıkmaktadır. O da sivil toplum kuruluşları meydan okumaya başlarlar. 2006 senesinde Kurmanbek Bakiev her Kadiyata birer görevli araba için kendi Cumhurbaşkanlık bütçesinden para ayırdığı için sivil toplum kuruluşları tarafından tepkiler gelmiştir. Bundan dolayı durum Kırgızistan'da başka ülkelere göre farklıdır.

Sonuç

Müftülük hakkında uzmanların katılımıyla özel "Müftülük ve Müftü" kanunu çıkartılması günümüzün şartlarından biridir. Ayrıca Müftülük sistemini yeniden gözden geçirmek lazımdır. Bu Sovyetler Birliği'nden kalan Müftülük sistemi artık kendisini geliştiremiyor. Rüşvet olayına ve başka kavgalara da son veremiyor. Demek ki yeniden bir sistem kurmak lazımdır. Tüzük ile Müftülük hayatını sürer gibi iddiada bulunanlar yok değil, fakat her gelen Müftü veya devlet adamı kendi çıkarına veya bakış açısına göre tüzükle oynayabiliyor. Bir de devlet Müftülüğün neresinde? O da açık ve net şekilde görünmesi lazımdır. İşte dediğimiz gibi yeniden düzeltmeler olmazsa bizim kanaatimize göre bu kavgalar ve kargaşa devam edecek gibi gözüküyor.

Conclusion

Introducing a law on 'mufti and the Office of mufti' is one of today's conditions. Besides the system of the Office needs to be revised. This old-fashioned, USSR made system is unable to develop itself. Bribery and some other troubles still exist. This means that a new system is needed. Of course there are some people who claim being a ufti with a bylaw, however, each mufti or statesman can change this bylaw in terms of his own benefits. Another

| DOÇ. DR. TİMUR KOZUKULOV

question: What is the position of the state towards the Office? This should be clear. As we mentioned above, there will be troubles and conflicts if new regulations are not applied.

KAYNAKÇA

Erdem M., Kırgız Türkleri: antropoloji ve sosyal araştırmalar, –Ankara: «ASAM», 2000.

Eşon ibn Abdulmacidhan. http://ru.wikipedia.org/wiki/Эшон_Бабахан_ибн_Абдулмажидхан

F.Kulov Başbakanlık görevinen istifa edip tekrar atanmada Parlamentodan oy alamayınca, Cumhurbaşkanı K.Bakiyev'i görevden istifa ettirmek için uyguladığı bir miting gibi kampanya.

Kanatbek Murzahalilov, Problemi gosudarstvenno-islamskih otnoşeniy v sovremennom Kırgızstane, <http://www.akipress.org/comments/news:13810>

208

Kırgız Cumhuriyeti Devlet tarafından Din Siyaseti ile ilgili savunma konseyinin kararların gerçekleştirilmesi hakkında. Cumhurbaşkanı'nın fermanı http://www.president.kg/ru/novosti/3468_podpisan_ukaz_o_realizatsii_resheniya_soveta_oboronyi_kyrgyzskoy_respubliki_o_gosudarstvennoy_politike_v_religioznoy_sfere/

Kırgız Cumhuriyeti'nin Dinî İnanç Özgürlüğü ve Dinî Kurumlar Kanunu, 16 Aralık 1991. No 656-XII

Kompleksnoe İssledovaniye Religioznoy Jizni V Kırgızskoy Respublike, //OşDÜ'nün Kültüroloji Enstitüsü Araştırma Laboratuvarı Raporu. 1998.

Kozukulov T., Problemi Borbi S Religioznım Ekstremizmom V Usloviyah Globalizatsii V Ferganskoy Doline, Oş, 2008.

Kozukulov Timur, Günümüz Kırgızlarda Din Anlayışı Ve Fenomenleri, //Uluslar Arası Türk Dünyası Din Anlayışları Sempozyum, 4-6 Kasım 2010.

Mametbek Mırzabaev, Muftiyatın kırgız elinin çaşoosundağı ordu. <http://religion.gov.kg/ru/node/77>

- Obrazovaniye DUM Sredney Azii (CAДУМ), İslam Uz. <http://islam.uz/home/news/islam-dunya/348-turfa.html>
- Orozbek Moldaliev, Prezidenttin Cogorku Keneştegi ıygarım ukuktuu ökülü: "Anın videosun biz tartıptırbızbı?" <http://kyrgyztoday.kg/makala/36601/orozbek-moldaliev-prezidenttin-jogorku-keñeştegi-ıygarım-ukuktuu-ökülü-anın-videosun>
- Religiovedı obespokoeni situatsiyey, slovjivşeysya vokrug DUMK. <http://www.24.kg/community/170032-religiovedy-obespokoeny-situaciej-slozhivshejsya.html>
- Tabışalieva A., Vera V Turkestane, –Bişkek, 1993.
- V Bişkeke otrkılıs kursı povışeniya obrazovaniya davaatçı. 20.10.2010 Bişkek (AKİpress) <http://kg.akipress.org/news:280761>
- V Oşskoy oblasti 221 meçet ne proşla registratsiyu, - Gosagenstvo po delam religii, <http://www.turmush.kg/ru/news:50832>
- 168 iz 616 meçetey i medrese Calalabadskey oblasti ne proşli registratsiyu, <http://www.turmush.kg/ru/news:49471>
- Ak çıčkandardın carışı ce muftiyat kantip “düköngö” aylandı? <http://kyrgyztoday.kg/makala/36431/ak-çıčkandardın-jarışı-je-muftiyat-kantip-düköngö-aylandı> 1993 Anayasa 16 madde.
27. Haziran 2010'da referandumda kabul edilen Anayasa. 1.madde 1.punktosu.
- Cumhurbaşkanlığına bağılı Din İşleri Komisyonunun resmi web-sitesi. <http://religion.gov.kg/ru/node/84>

